

Herbert Spencers Sociologi.

II.

II. Spencer: The principles of sociology. Vol. I. London. 1876. (704 S.)

Der skjelnes mellem tre Arter Udvikling: den uorganiske, den organiske og den superorganiske. Den organiske behandles i Spencers «Biologiens Grundsætninger» og i hans «Psykologiens Grundsætninger». I «Sociologiens Grundsætninger» omhandles den superorganiske.

Saalænge vi beskjæftige os med de Fakta, den individuelle Organisme udfolder under sin Væxt, Modenhed og Forfald, studere vi den organiske Evolution. Den superorganiske indbefatter alle de Processer og Frembringelser, som forudsætte mange Individets sideordnede Handlinger, ved hvilke der opnaas Resultater, som i Omfang og Sammensathed overgaa de Resultater, hvortil blot individuelle Handlinger kunne naa. Imellem de to Arter af Udvikling findes der selvfølgelig ingen skarp Grænse. I Dyreverdenen finde vi talrige Overgangsled. Blandt flere af de højere Dyr, ja tildels endog blandt Insekterne (Bier, Myrer o. s. v.) finde vi, mere eller mindre udviklet, Arbejdets Deling og Forening, Regeringsmyndighed, Ejendomsbegreber, Straffesystem, Omsorg for Forældreløse og for Medlemmer af Samfundet, der ere i Fare, o. s. v.

Men den superorganiske Evolution af den højeste Art findes ikke i Dyresamfundene men i Menneskesamfundet, og de superorganiske Fænomener, som dette fremviser, er det, der behandles i det foreliggende Værk.

— En enkelt livløs Gjenstands Maade at være paa betinges af Samvirkningen mellem Gjenstandens egne Kræfter og de Kræfter, for hvilke den udsættes. Det Samme gjælder om organiske Gjenstande og om det menneskelige Samfund. De sociale Fænomener betinges altsaa af ydre Faktorer (saasom Klima, geologiske Forhold, paagjældende Lands Flora og Fauna m. m.) og af indre Faktorer (Samfundsmedlemmernes legemlige og aandelige Evner). Til disse oprindelige Faktorer slutte andre ved Samfundsudviklingen fremkaldte sig. Jordbunden og Klimaet modificeres, f. Ex., ved Skovrydninger og ved Vandafledninger; Plantevæxt og Dyreliv forandres under Samfundsudviklingen. Man behøver blot at tænke paa den uhyre Modsætning mellem en af Ulve befolket Skov eller en paa vilde Fugle rig Mose og, paa den anden Side, en fredelig Kornmark, der nu maaske findes paa samme Plads, for at mindes om, at et Samfunds organiske og uorganiske Omgivelser undergaa bestandige Transformationer under Samfundets Udvikling; — og disse Transformationer virke atter stærkt paa den sociale Evolution. — Alene Befolkningens Forøgelse er en vigtig Faktor: Arbejdets Deling betinges af Befolkningens Mængde, og denne er baade en Betingelse for og et Resultat af Samfundets Organisation. Endvidere maa man mærke Vexelvirkningen mellem Samfundet og dets Enheder: det Hele virker ind paa Delene, og disse atter paa hint. Fremdeles er der Vexelvirkningen mellem Samfundet og dets Nabosamfund. Endelig er der Udviklingen fra det tarve-

ligste Redskab til den mest sindrigt udtænkte Dampmaskine, fra det mest ufuldkomne Sprog til det højst udviklede, fra de mest elementære Kundskaber til Videnskabens Højdepunkt o. s. v. o. s. v. Herved fremkaldes der Indflydelser, der paavirke Samfundet og Individerne og som atter paavirkes af dem. Vexelvirkningen mellem alle disse afledede Faktorer er i højeste Grad sammensat; inden den ret kan forstaas, maa de oprindelige, ydre og indre, sociologiske Faktorer betragtes.

— Et fuldstændigt eller Noget, der ligner et fuldstændigt Omrids af de oprindelige ydre Faktorer forudsætter et Kjendskab til Fortiden, som vi ikke have, og sandsynligvis aldrig ville opnaa. Geologer og Arkæologer bevise i Forening, at Menneskets Tilværelse rækker tilbage til en Tid, der er mere end «forhistorisk»; de bevise, at uhyre Forandringer i Landenes og Vandenes Fordeling have fundet Sted siden Dannelsen af de raaeste Samfundsgrupper; de bevise de ydre Forholds uhyre Indflydelse paa den sociale Udvikling; — men det fulde Omfang heraf lader sig ikke bestemme. Naar vi mindes, at den Snes tusinde Aar, Mennesket har levet i Nildalen, er en forholdsvis meget kort Periode; at England havde menneskelige Beboere i Istiden; at Negerracen var bestemt udpræget før den Revolution, der forvandlede et Kontinent til det østlige Arkipelag, — maa vi indrømme, at det vilde være haabløst at forsøge paa at fremstille de ydre Faktorer i deres oprindelige Former. Men vi vide, at geologiske Forandringer og meteorologiske Forandringer saavel som Forandringer i Dyr- og Plantelivet have medført sociale Bølgebevægelser, en bestandig social Ebbe og Flod, Indvandring til de Steder, der ved Forandringerne bleve mere beboelige, Udvandring fra de Steder, hvor

det Modsatte var Tilfældet, sociale Svingninger, der bestandig udsatte Menneskene for mere eller mindre ny Indflydelser. Klimaet, Landets geologiske, botaniske, zoologiske Forhold, Mangelen eller Rigdommen paa Metaller, Brændselsmaterialets Beskaffenhed, Himlens Klarhed, Lysets Styrke, og utallige andre Forhold, hvis Opregning vilde medtage mange Bind, udgjøre de oprindelige ydre Faktorer. Ethvert Trin i Samfundsudviklingen betinges af dem; de tidligere dog i højere Grad end de senere.

— Ogsaa for at give en nogenlunde fuldstændig Fremstilling af de oprindelige indre Faktorer maatte vi besidde et langt grundigere Kjendskab til Fortiden end det, vi have eller nogensinde ville opnaa. Geologers og Arkæologers Undersøgelser og Studiet af de eksisterende Menneskeracer, hvis fysiske Karakter og hvis Redskaber give dem den største Lighed med Urmennesket, vise os at uhyre Forandringer have fundet Sted og give os en vis begrænset Vejledning til Forstaaelsen af vore Forfædres fysiske, moralske og intellektuelle Natur.

— Men det forslaar ikke, at vi gjøre os bekendt først med de ydre Faktorer og derefter med de indre, med Menneskets fysiske, moralske og intellektuelle Egenskaber; Forstaaelsen af de sociale Fænomener kræver en yderligere Forberedelse; vi maa, saa vidt muligt, granske Urmenneskets Tro, hans Forestillinger om sig selv, om Andre og om den omgivende Verden. Men en saadan Granskning er yderst vanskelig. Vi have ingen Efterretninger om virkeligt primitive Folk. At slutte fra de eksisterende Folkeslag af den laveste Type til Urmennesket, er ikke tilraadeligt. De fleste af de Vilde have muligvis haft højere staaende Forfædre. Vel er den Degradations-Theori, hvorefter den vilde Tilstand er en Civilisations-

Tilstands Forfald, uholdbar; men den modstaaende Theori, hvorefter de lavest staaende Vilde altid have staaet saa lavt som de staa nu, er ogsaa ubevist. Det er meget muligt, ja det er højest sandsynligt, at Tilbagegang har været omtrent lige saa hyppig som Fremgang; thi den Opfattelse, at Evolutions-Theorien nødvendigvis maa tillægge Alt en indre Tendens til at blive noget Højere, er fejlagtig; den hævder kun, at ethvert Aggregat søger at afpasse sig efter de Forhold, hvorunder det er stillet, og at det paavirker og atter lader sig paavirke, indtil en vis Ligevægt er opnaet. Den Omstændighed, at en Type udvikler sig til noget Højere, kan jo medføre, at en anden trænges tilbage. Det er derfor rimeligt, at mange af de eksisterende vilde Folkeslag forhen vare videre fremskredne end de ere nu, og at flere af de Fænomener, de vise os, skyldes Aarsager fra en ganske anden Samfundstilstand end den nuværende. Det bliver følgelig vanskeligt at afgjøre, hvilke af de Vildes Forestillinger der ere virkeligt primitive, og hvilke der ere en Arv fra et tidligere Kulturstandpunkt. Ligeform Induktion forslaar ikke; men for den deduktive Methode stiller en anden, ikke mindre stor Vanskelighed sig i Vejen: Den rette Forstaaelse af de Tanker, der opstod hos Urmennesket ved hans Blik paa den omgivende Verden kan kun faas ved at se paa den omgivende Verden fra hans Standpunkt; vi maa undertrykke de Kundskaber og de aandelige Evner, som vi langsomt have erhvervet ved Opdragelse og ved Arv; men Ingen kan gjøre dette fuldstændigt og kun Faa for en Del; Voxne finde det vanskeligt at tænke Barnets Tanker om igjen; langt vanskeligere ville vi finde det at tænke den Vildes Tanker; at betragte Tingene med den absolute Uvidenheds Øjne, og at iagttage, hvorledes deres

Attributer og Virkninger oprindeligt have stillet sig for Tanken, er en Selvundertrykkelse der ikke er mulig.

Alligevel maa vi gjøre vort Bedste for at opfatte den omgivende Verden saaledes som den viste sig for Urmennesket. Ere vi ude af Stand til at komme til den rette Opfattelse ad direkte Vej, bør vi ad indirekte Vej se at naa saa vidt som muligt. Vi maa gaa ud fra, at de primitive Ideer ere naturlige og, under de Betingelser under hvilke de træffes, rationelle. Istedetfor at gaa ud fra den Vildfarelse, at den menneskelige Natur overalt er den samme, maa vi gaa ud fra den Sandhed, at Tænkningens Love overalt ere de samme. De Udannede forklare det Ny, de se, ved at analogisere det, med hvad de kjende: ligesom de, der ikke have lært Naturhistorie, tro, at en Hvalfisk er en Art Fisk, ville Eskimoerne ikke tro Andet end at uldent Tøj er en Dyrehud, og at Glas er Is: de Vilde analogisere, ligesom de Udannede blandt civiliserede Folk, Tingene og Forholdene efter en ydre, overfladisk Lighed.

Paa Himlen, der et Øjeblik i Forvejen var klar, ser den Vilde et Stykke af en Sky, der voxer, medens han ser paa det. Paa et andet Sted trækker Skyerne bort og forsvinder tilsidst ganske. Hvilke Tanker vækker dette Syn hos ham? Han kjender intet til Dannelsen og Oplosningen af Dampe, og Ingen har standset hans Betragtninger ved dette Svar «det er kun en Sky». Det Faktum, der slaar ham, er, at Noget, han før ikke saa, nu er blevet synligt, og at noget Andet, han før saa, nu er forsvundet. «Hvorfra», «hvorhen», «hvorfor» kan han ikke sige; men Faktum er der. — Paa det samme Sted ovenover ham indtræffer der andre Forandringer. Efterhaanden som Dagen svinder, vise lyse Punkter sig hist og her; de blive

lysere og talrigere, efterhaanden som Mørket bliver stærkere, og i Dagbrækningen forsvinde de gradvis, indtil tilsidst alle ere borte. De ere i mange Henseender ganske forskellige fra Skyerne; men de have det tilfælles med dem, at de vexelvis ere synlige og usynlige. At et svagt Lys kan blive ganske fordunklet af et klart, og at Stjernerne ogsaa skinne om Dagen, uagtet det ikke kan ses, ligger over den Vildes Forestillinger. Sandheden, saaledes som han opfatter den, er, at disse Gjenstande nu vise sig, og nu skjule sig. — Solen og Maanen ligne ikke Skyerne og Stjernerne; men de have det tilfælles med dem, at de vexle mellem Synlighed og Usynlighed. Det Samme gjælder om Kometer, Meteorer, Regnbuer, Lyn o. s. v. Den fuldstændigt Uvidende, der dog er i Stand til at huske og til at gruppere de Ting, han husker, maa betragte Himlen som Skuepladsen for en Mængde Gjenstandes Kommen og Forsvinden, der trods alle Forskjelligheder ligne hverandre deri, at det er umuligt at sige, hvorfra de komme, og hvorhen de gaa. Jordens Overflade frembyder det samme Fænomen: Regnen, en Kilde hvis Udspring ikke kan findes, danner Vandpytter, der snart efter forsvinde; Taagen, som ligger nede i Dalen, forsvinder, uden at man véd, hvor den gaar hen; en stor Sø, man tror at se i det Fjerne, viger tilbage, jo mere man tror at nærme sig den. I et tilsyneladende tomt Rum kommer fra Tid til anden en usynlig Kraft, der bøjer Træerne, river Bladene af, oprører Vandene, griber fat i Ens Legeme undertiden med en næsten uimodstaaelig Magt, suser og bruser; — Intet forklarer Urmennesket denne Krafts Natur, men saameget slaar hans Overbevisning: Lyde kan fremkaldes og Ting bevæges af et Væsen, han hverken kan gribe eller se.

Hvilke primitive Forestillinger fremkalde disse Erfaringer? De fremkalde, under mange Former, Forestillingen om et Forhold mellem en synlig og en usynlig Tilværelse. Paa hvad Maade tænker den Vilde sig dette Forhold? Lad os mindes visse Bemærkninger, vi ofte høre fra Børn. Naar et Billede fra en Laterna Magica pludseligt forsvinder, fordi Pladen tages bort, eller naar Skinnet fra et Spejl, som man for at more Barnet har ladet falde paa Loftet, forsvinder, fordi Spejlets Stilling forandres, spørger Barnet: «hvor blev det af?» Den Forestilling opstaar hos det, ikke at dette Noget, der ikke længere ses, har ophørt at existere, men at det ikke mere er synligt; og til denne Forestilling føres det ved daglig at bemærke, hvorledes Folk forsvinde bag en eller anden Gjenstand, hvorledes Ting gjemmes for det, og ved nu og da at finde et Stykke Legetøj, der var blevet skjult eller forlagt. Paa samme Maade den primitive Forestilling: snart vise de forskellige Væsener sig, snart skjule de sig. Ligesom det Dyr, den Vilde har saaret, skjuler sig i Skoven og, hvis det ikke kan findes, antages af ham at være undsluppet paa en eller anden uforstaaelig Maade men dog endnu at existere, — saaledes maa alle hans Erfaringer føre ham, der mangler al opsamlet og ordnet Kundskab, til den Tro, at mange af Tingene over og omkring ham ofte gaa fra Synlighed til Usynlighed og omvendt. Naar vi mindes, hvorledes Vinden viser, at der er et usynligt Væsen, der ytrer Magt, vil vi anerkjende denne Tro som antagelig. Og jævnsides med Forestillingen om Synlighed og Usynlighed gaar Forestillingen om dobbelt Tilværelse.

Hvad er en Skygge? De, der ikke ganske have glemt deres Barndoms Tanker, ville mindes den Interesse, med hvilken de som Børn iagttog deres Skygge, dens Bevægelser,

Forvridninger, Udvidelser og Sammentrækninger. For Barnet viser Skyggen sig som et selvstændigt Væsen. En Ting, der har Former, der i Farve adskiller sig fra de omgivende Ting, og særligt en Ting, der bevæger sig, er i andre Tilfælde en Virkelighed. Hvorfor skulde saa Skyggen ikke være et virkeligt Væsen? At den kun er en Negation af Lys, er en Opfattelse, der ikke kan erhverves, før Lysets Forhold til en vis Grad forstaas. Rigtignok betragte de Udannede hos os, selv om de ganske mangle Kjendskab til Lysets Love, Skyggen som Noget, der følger med en for Lyset udsat Gjenstand, og som værende uden selvstændig Virkelighed; men det er et af de utallige Tilfælde, hvor man lader sig slaa til Ro ved en Ord-Forklaring: «det er blot en Skygge», svares der, og dette Svar, der bestandigt gives, afskærer al yderligere Grublen over, hvad Skygge egenlig er. Men Urmennesket, der ikke har Nogen til at besvare hans Spørgsmaal, og som er uden alt Begreb om fysiske Aarsagsforhold, slutter, at Skyggen er et virkeligt Væsen, der paa en eller anden Maade tilhører Den, der kaster den. Han holder sig til Faktum: naar Solen eller Maanen er paa Himlen, ser han denne Ledsager, der i Form nogenlunde ligner ham, der bevæger sig, naar han bevæger sig, der nu gaar foran ham, nu bagefter ham, nu ved Siden af ham, der trækker sig sammen eller udvider sig o. s. v. Rigtignok kan han ikke se den i overtrukket Vejr; men det beviser for ham kun, at hans Ledsager gaar ud i klart Vejr, og ikke naar det er mørkt. Rigtignok viser Skyggens Adskilthed sig egenlig kun, naar han gaar eller staar; naar han ligger ned, synes den at forsvinde eller at gaa op i ham. Men denne Iagttagelse styrker hans Indtryk af dens Virkelighed. Hans egen Skygges større eller mindre Adskilthed minder

ham om Tilfælde, hvor en Skygge er helt adskilt fra den Gjenstand, hvortil den hører. Betragter han en Fisk i Vandet, ser han paa Bunden en mørk fiske-formet Skikkelse i en betydelig Afstand fra Fisken, men dog bestandigt følgende dem frem og tilbage. Løfter han sit Blik i Vejret, ser han paa Bjergene mørke Skikkelser, der maaske følge med Skyerne, men dog ere langt adskilte fra dem. Disse Fakta vise ham, at omend Skyggen ofte er saa nøje forbunden med Gjenstanden, at den neppe kan skilles derfra, er den til andre Tider ganske fjern og bestemt adskilt fra den. Saaledes maa Den, der begynder at generalisere, betragte Skyggen som et Væsen, der hører til men dog kan skilles fra materielle Gjenstande. Og mange Rejsende berette, hvorledes de Vilde betragte Menneskenes Skygger som deres Sjæle, som et Væsen, man skal vogte sig for, som et Væsen, der kan aflægge Vidnesbyrd mod En o. s. v. Skyggerne bevise for den Vilde Tingenes Dobbeltthed. Ogsaa Spejlbilleder avle, maaske i endnu stærkere Grad, den Overbevisning, at hvert Væsen har sit Dobbeltbillede, ofte maaske usynligt, men til andre Tider synligt. Og Ekkoet? Maa den fuldstændigt Uvidende, der hører sine Raab blive gjentagne, ikke tro, at Svaret kommer fra en anden Person? Og den Vilde, der tror, at en Anden gjør Nar af ham, og forgjæves søger efter ham, tror, at denne Anden er en meget snedig Person, der rigtigt forstaar at skjule sig, — en Tro, der styrkes ved den Iagttagelse, at her paa det Sted, hvor Svaret kom fra, gives der nu intet Svar, — naturligvis fordi det vilde røbe Nargjørerens Skjulested. Her, hvorfra Ekkoet altid lyder, maa et af disse usynlige Væsener eller Væsener, der, naar de søges, gjøre sig usynlige, aabenbart have sit Tilhold. En fysisk Forklaring af Fænomenet er ikke mulig for den Vilde.

Hvad véd han om Lovene for Lydbølgenes Reflex? Ja hvad véd Flertallet blandt os herom? Hvis ikke Kundskabernes Udbredelse havde modificeret Tænkemaaden gennem alle Klasser og overalt fremkaldt en Beredvillighed til at antage saakaldte naturlige Forklaringer og til at forudsætte, at ikke-forstaaede Begivenheder kunne forklares paa en naturlig Maade, vilde man ogsaa hos os være tilbøjelig til at betragte Ekkoet som foraarsaget af usete Væsener. At det opfattes saaledes af de Vilde, og at de tro, at det skyldes de Afdødes Aander bekræftes af mange Rejsende. Overalt paa Himmelen og paa Jorden ser den Vilde Ting vise sig og forsvinde, uden at han fatter hvorfor; han ser, i fossile Planter og Dyr, Træ og Kjød forvandles til Sten; han ser levende Væsener gennemgaa ikke mindre store Metamorfoser: Frøet der bliver til Plante, Larven der bliver til Sommerfugl o. s. v.; overalt mener han at faa Bekræftelse paa sin Tro paa en Dobbelt-Tilværelse, paa Synlighed og Usynlighed.

— Dette Kaos af primitive Forestillinger om Liv og Død, om Søvn og Drømme, om Besvimelse, Apoplexi og andre Former af Følesløshed, om Død og Opstandelse, om Aander, om et andet Liv og om en anden Verden, om overnaturlige Væsener og disses Handlinger, om de forskjellige Former af Tilbedelse og af Guddomme, — hele dette tilsyneladende Kaos af barnagtige Antagelser og absurde Slutninger, der udgjør den uhyre Masse af overtroiske Anskuelse, som findes overalt, — vil, naar vi betragte det, ikke fra vort fremskredne Standpunkt, men fra Urmenneskets, fremtræde i en ordnet Skikkelse. Fortolkerne af Urmenneskets Forestillinger gjøre sig i Almindelighed skyldige i samme Vildfarelse som de fleste af Ungdommens Lærere. Den Lærer,

der aldrig har studeret Psykologi, har kun de mest uklare Forestillinger om sin Elevs Aand, og da han mener om den uudviklede Forstand, at den har Opfattelser, som kun den udviklede kan have, forlanger han, at den skal foretage Generalisationer, førend den fatter de Ting, der skulle generaliseres, eller Abstraktioner, førend den har gjort de konkrete Erfaringer, fra hvilke Abstraktionerne afledes, — saaledes foraarsagende Forvirring og et Skin af Dumhed. Paa samme Maade føre Fortolkerne af de Vildes overtroiske Anskuelse de ved Civilisationen avlede Ideer og Følelser med sig, og da de ogsaa tillægge den Vilde disse Ideer og Følelser, udtale de enten en ufornuftig Forundring over, at han tænker som han tænker, eller fremsætte, idet de søge at forklare hans Tanker, Forklaringer, der tillægge ham Opfattelser, som han ikke kan have. Naar vi imidlertid ophøre at forestille os hans Tankegang paa samme Maade som vor, vil Forvirringen forsvinde. Naar vi erkjende det Faktum, at Urmennesket ikke har Forestillinger som naturligt og unaturligt, muligt og umuligt, Lov, Orden, Aarsag o. s. v.; og at han, der hverken viser nogen fornuftmæssig Overraskelse eller den Videlyst der avler Efterforskninger, ikke er i Stand til nogen fortsat ordnet Tænkning, — vil vi se, at han, i Stedet for at være Tænkter og i Stedet for at give Forklaringer, næsten kun er en passiv Modtager af de Slutninger, der paa tvinges ham. Naar vi spørge, hvilke disse ere, ville vi erfare, at han uundgaaelig føres til en vildfarende Opfattelse, der yderligere udvikler et fejlagtigt Tankesystem. Udviklingen heraf er ganske naturlig.

De idelige Forandringer paa Jorden og Himlen gaa for sig paa en Maade, hvorom den Vilde Intet véd, — uventede Tilsynskomster og Forsvinden, Forvandlinger,

Omformninger. Disse, der synes at vise, at alle Virkninger rundt omkring karakteriseres af Vilkaarlighed, avle Forestillingen om Tingenes Tohed, der bekræftes ved Kjendskabet til Skygger, Spejlbilleder, Ekko. — Disse Indtryk bestyrker en Tro, der avles ved Drømmeerfaringen. Da Urmennesket ikke forstaar de aandelige Fænomener, betragter han en Drøm som en Række virkelige Begivenheder: han udførte de Handlinger, gik til de Steder, saa de Personer, han drømte om. Da det Usammenhængende og Modsigende ikke forstyrrer ham, tager han Tingene som de vise sig for ham, og efterhaanden som han tænker over Sagen, føres han til Antagelsen af et Dobbelt-Væsen, der gaar bort under Søvn og kommer tilbage. — Endnu mere afgjørende bekræftes hans Tro paa et Dobbelt-Væsen ved visse abnorme føleløse Tilstande. Under Besvimelse, Extase, Apoplexi, Catalepsi synes det, at det andet Selv istedetfor at vende tilbage, naar man kalder paa det, ikke vil vende tilbage før Udløbet af Tidsafsnit, der kunne strække sig over kun nogle faa Minuter eller maaske over flere Dage. Undertiden giver det andet Selv, naar den bevidstløse Tilstand er overstaaet, en Beretning om, hvad der er sket i Mellemtiden; undertiden kan ingen saadan Beretning erholdes; og undertiden varer Fraværelsen saa længe, at der opstaar Tvivl, om den nogensinde vil opføre. — Selv for den Oplyste er det undertiden vanskeligt at bemærke Forskjellen mellem den midlertidige og den vedvarende Føleløshed; den Vilde kan ikke erkjende den. Den normale Søvn-Bevidstløshed, fra hvilken det andet Selv hurtigt bringes tilbage, er ved disse abnorme Arter af Føleløshed, fra hvilke det andet Selv vanskeligt bringes tilbage, knyttet til denne Art vedvarende Føleløshed, hvorfra det andet Selv slet ikke kan bringes til-

bage. Alligevel faar Analogien den Vilde til at slutte, at det dog muligvis vil komme tilbage. Og idet vi mindes den Ytring, der saa ofte høres efter et Dødsfald, at det er vanskeligt at tro, at den Afdøde, der ikke ligger roligere, end han saa ofte har gjort, aldrig mere vil bevæge sig; lad os her fremhæve, hvor stærkt den Vildes Aand maa paavirkes ved Forbindelsen mellem den søvnlignende Ro og den Opvaagnen, der plejer at følge, — og vi ville se, hvorledes alene herved Tanken maa henledes paa en Opstandelse. Den almindelige Frygt for de Døde, der spores selv hos de laveste Stammer, viser Troen paa en Gjenopstandelse. — Det andet Selv, der tillægges hvert Menneske, adskiller sig oprindeligt i Intet fra sin Original. Det antages at være lige saa synligt, lige saa materielt; og det føler i samme Grad Sult, Tørst, Træthed, Smerte. Oprindelig uadskillelig fra selve Personen, i Stand til at ihjelslaas, at drukne, at tilintetgjøres endnu en Gang, udskiller Aanden sig mere og mere. Den fremadskridende Tænkning gjør den stedse mindre materiel, og medens Aanden, der oprindeligt kun havde et midlertidigt andet Liv, gradvis erhverver et vedvarende, adskiller den sig stedse mere i Substans fra Legemet, og bliver tilsidst til et helt etherisk Væsen. — Dette den Afdødes andet Væsen, der oprindelig betragtedes som værende ham lig i alle andre Henseender, antages at fortsætte efter Døden sine tidligere Forretninger. Det gaar paa Jagt, antage Jægerfolk; det tager sig af Kvæget og drikker Mælk, antage Hyrdefolk; det dyrker Jorden, saar og høster, antage agerdyrkende Folk. Fra denne Opfattelse af et andet Liv, der ogsaa i Regeringsform og sociale Indretninger er lig det første, skriver den Sædvane sig, at lægge Føde- og Drikkevarer, Klæder og Vaaben i Graven til den Døde; og at

ofre Husdyr, Hustru og Slaver ved Graven. — Det Sted, hvor det andet Liv antages at blive tilbragt, vexler. Den anden Verden naas først efter en Rejse tillands, eller ved at sætte over en Flod, eller ved at sejle over Havet, eller ved fra Bjergene at nærme sig Himlen. Der medgives derfor den Døde i Graven de fornødne Rejserekvisiter: Baade, Heste, Hunde, Vaaben, Penge, Pas o. s. v. — De Afdødes Aander betragtes som Væsener, der kunne vise sig og atter forsvinde, som Aarsag til Alt hvad der er besynderligt, uventet, uforklarligt. — Da de antages at fremkalde alt det Mærkværdige, der sker i den omgivende Verden, antages de ogsaa at fremkalde levende Personers usædvanlige Handlinger. Levende Personer kunne «besættes» af dem; de ere Aarsag til Galskab o. s. v. — Medens Besættelsen ved venskabelige Aander, der give overnaturlig Styrke og Kundskab, attraas og søges opnaaet ved Bøn, frygtes selvfølgelig Besættelsen ved onde Aander, der paaføre legemlige eller aandelige Lidelser. Djævlebesværgeren søger ved forfærdelige Gebærder, Støj og Raab at uddrive den ondskabsfulde Aand; og denne Djævlebesværgelsens simple Form følges af den mere udviklede, hvor en mægtigere Aand kaldes til Hjælp. — Men medens de primitive Folk, der betragte sig selv som værende ganske i de omgivende Aanders Magt, søge at forsvare sig ved Hjælp af Djævlebesværgeren eller ved Hjælp af Troldmanden, der sætter den ene Aand op imod den anden, antages der samtidigt en modsat Opførsel imod Aander: en Forsoning af dem. To modsatte Behandlingsmaader af Liget vise os, hvorledes disse to modsatte Systemer afvige fra hverandre. I nogle Tilfælde gaa Bestræbelserne aabenbart ud paa at forhindre den Dødes Kommen igjen, for at han ikke skal forstyrre de Levende; men i de fleste

Tilfælde gaa Bestræbelserne aabenbart ud paa at sikre den Dødes Velfærd ved Gjenopstandelsen, — et Motiv der fører til Antagelsen af visse forsonende Forholdsregler. — Herfra skrives alle Former af Tilbedelse sig. Frygten for Aanden gjør Gravens skjermende Sted hellig; dette bliver til Tempel, og selve Graven til Alter. De Forraad, der gaves de Døde med, udvikle sig til religiøse Gaver og Ofringer. Til Bedste for Aanden afholder man sig fra Mad; og saaledes opstaar religiøs Faste. Rejser til Graven med Gaver bliver til Pilgrimsfarter. Lovprisninger af de Døde og Bønner til dem blive til religiøse Lovsange og Bønner. Enhver religiøs Skik skriver sig saaledes fra en Begravelsesskik. — Af Aande-Tilbedelsen udviklede Tilbedelsen af fjerne Forfædre sig, der betragtedes som Skabere eller Guddomme. Forfædre-Tilbedelsen findes hos alle Folk; selv hos de højeste Racer findes der Spor af den, omend overskyggede af en mere udviklet Tilbedelse. Fra Tilbedelsen af afdøde Forfædre har rimeligvis enhver anden Art Tilbedelse sin Oprindelse. — Fra Liget, der modtager daglige Gaver før det begraves, til det balsamerede Legeme, som der drages den største Omsorg for, og derfra til Skikkelser, der dannes dels af den Afdødes Levninger dels af andre Ting, gaar Udviklingen til helt kunstige Skikkelser. Billedet af den Afdøde bliver til et Afgudsbillede. Fetischismen saavel som Tilbedelsen af Dyr, af Planter, af Naturen og af andre Guddomme udvikler sig af Forfædre-Tilbedelsen. Skridt for Skridt føres den primitive Mand til at befolke det omgivende Rum med overnaturlige Væsener, der for hans Tanke nødvendigvis maa staa som Aarsagerne til alt Usædvanligt. Hans overtroiske Anskuelsers Genesis er ganske naturlig, ganske stemmende med Evolutions-Loven.

— Medens den primitive Mands Opførsel for en Del bestemmes af de Følelser, med hvilke han betragter Folk omkring sig, bestemmes den for en anden Del af de Følelser, med hvilke han betragter Folk, der ere gaaede bort. Fra disse to Grupper af Følelser stamme to særdeles vigtige Grupper af sociale Faktorer. Medens Frygten for de Levende bliver den politiske Avtoritets Udspring, bliver Frygten for de Døde den religiøses. Historien viser os, at Frygten for de Døde er en social Faktor af den yderste Vigtighed, og i en Behandling af Sociologiens Data maa den indtage en fremragende Plads.

Sociologien maa begynde med en Betragtning af de sociale Elementer i fysisk, moralsk og intellektuel Henseende, for derefter at give en Fremstilling af de Fænomer, der fremkomme ved deres forenede Handlinger. — De simpleste heraf ere de, ved hvilke de sukccssive Slægtled frembringes, opdrages og udvikles til Samvirken. Familiens Udvikling indtager saaledes første Plads. De Maader, paa hvilke Afkommet paavirkes ved Promiscuitet, Polyandri, Flerkoneri og Monogami maa fremdrages. Indflydelsen af Forholdet mellem Kjønnene og mellem Forældre og Børn saavel paa det huslige som paa det offentlige Liv maa skildres. — Sociologien skal dernæst undersøge den politiske Organisation i dens forskjellige Former, dens Indflydelse paa de sociale Elementer og disses Tilbagevirkning paa den. — Paa lignende Maade skal Udviklingen af den geistlige Organisme skildres, dens Forhold til den politiske Ordning og til Borgernes moralske Natur og Vexelvirkningen herimellem. — Den Tvang, Borgerne ere underkastede i det sædvanlige Liv, Forholdet mellem Klasserne, Ceremoniellet, politiske og geistlige Skikke o. s. v. kræver ogsaa Opmærksomhed. — Arbejds-

forholdet, de industrielle Forhold, det produktive og det distributive System skal ogsaa undersøges af Sociologen. — Og derefter maa han behandle disse Udviklinger, der støttes, og støttes af, den sociale Evolution; — Udviklingen af Sprog, Kundskaber, Moral, Æsthetik. — Endelig maa han betragte de sociale Bygningers, Funktioners og Produkters gjensidige Afhængighed som et samlet Hele. Ikke blot paavirke de huslige, politiske, gejstlige, ceremonielle, industrielle Organisationer hverandre; ikke blot er der en bestandig Vexelvirkning herimellem og imellem Sprogets, Kundskabens, Moralens og Kunstens Tilstand. Der er mellem disse mange Grupper af Fænomener en *consensus*, og Sociologiens højeste Opgave er saaledes at fatte det store heterogene Hele, at det bliver klart, hvorledes hver Gruppe paa hvert Trin dels bestemmes ved sin egen Fortid dels ved de øvriges tidligere og nuværende Indvirkning paa den. Men førend man forsøger at forklare disse udviklede Fænomener, maa man ved at sammenligne Samfund af forskellige Aldre og paa forskellige Trin udfinde de sociale Træk, der sædvanligvis følges ad. Før en deduktiv Fortolkning af almindelige Sandheder kan gives, maa der komme en induktiv Paavisning af dem. Efter at Sociologiens Data ere fremdragne, efter at de sociologiske Præliminaries ere givne, skal man undersøge de sociologiske Fakta, i det Øjemed at se, til hvilke empiriske Generalisationer de kunne ordnes.

— Strax ved Begyndelsen af de sociologiske Deduktioner maa Spørgsmaalet stilles: hvad er et Samfund? Svaret lyder: Samfundet er en Organisme. Samfundet er underkastet en bestandig Væxt; efterhaanden som det voxer, udfolde dets Dele, der blive ulige, en Forøgelse i Struktur; de forskellige Dele tiltage sig

samtidigt Funktioner af forskjellig Art; disse Funktioner ere ikke slet og ret forskjellige, men deres Forskjelligheder staa saaledes i Forhold til hverandre, at de gjøre hverandre mulige; den gjensidige Støtte foraarsager en gjensidig Afhængighed mellem Delene; og de gjensidigt afhængige Dele, der leve ved og for hverandre, danne et Hele, der er bygget paa samme almindelige Princip som en individuel Organisme. Analogien mellem et Samfund og en Organisme bliver endnu klarere, naar man lærer, at enhver Organisme af kjendelig Størrelse er et Samfund, og naar man endvidere lærer, at i begge fortsættes Enhedernes Liv i nogen Tid efter at det Heles Liv pludseligt er standset, medens Aggregatet, naar det ikke ødelægges ved Vold, har et langt varigere Liv end dets enkelte Bestanddele. Jo længere man fortsætter Undersøgelsen, og jo mere man gaar i det Enkelte, desto klarere vil Samfundet vise sig som en Organisme. Naar dette Resultat er blevet slaaet fast, og naar Betydningen af Evolutions-Loven for det sociale Liv staar klar, gaar Sociologen til Betragtningen af de forskjellige sociale Fænomener, idet han begynder med dem, der vedrøre Familieforholdene, Forholdene mellem Kjønne, mellem Forældre og Børn.